

ҮНЭТ ЦААСНЫ ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ТОГТВОРТОЙ САНХҮҮЖИЛТИЙН НИЙТЛЭГ ЗАРЧИМ, ШИЛДЭГ ТУРШЛАГА

2020 он

Гүйцэтгэсэн: А.Бадамсүрэн¹

¹ Зах зээлийн судалгаа, хөгжлийн газрын референт, badamsuren@frc.mn

ХУРААНГУЙ

Монголын үнэт цаасны зах зээлд олон улсад мөрдөгдөж буй тогтвортой санхүүжилтийн нийтлэг зарчим, шилдэг туршлагыг нэвтрүүлэх зорилгоор энэхүү судалгааг хийсэн. Тогтвортой санхүүжилтийг хөгжүүлж буй олон улсын туршлагыг судлахдаа улс орнуудын үнэт цаасны зах зээлийг зохицуулагч байгууллагууд тогтвортой хөгжлийг хангах хүрээнд хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгох, засаглал болон чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлүүдэд хэрхэн арга хэмжээнүүдийг авч ажилласан талаар бичсэн. Олон улсад мөрдөгдөж буй тогтвортой санхүүжилтийн шилдэг туршлага, тогтвортой санхүүжилтийг дэмжих үүднээс улс орнуудын зохицуулагч байгууллагуудын авч хэрэгжүүлж буй бодлогын арга хэмжээ, баримталж буй зарчмуудад үндэслэн мөн Монголын үнэт цаасны зах зээлийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр Санхүүгийн зохицуулах хорооны зүгээс авч хэрэгжүүлж болохуйц үйл ажиллагаануудын жагсаалтыг гаргаж дүгнэлт хэсэгт орууллаа.

Түлхүүр үгс: тогтвортой санхүүжилт, хөрөнгийн зах зээл, үнэт цаасны зах зээл, хөрөнгө оруулалт, зохицуулагч байгууллага

JEL ангилал: G38, O16, P43

НЭГ. УДИРТГАЛ

Байгаль орчин, экосистемд учирч буй дарамт, хохирол, дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт зэрэг нь дэлхий нийтийн анхаарах чухал асуудлуудын нэг болоод байгаа билээ. Нэгдсэн үндэстний байгууллагын¹ /НҮБ/ таамаглаж буйгаар, 2050 он гэхэд 2.5 тэрбум хүн хөдөө орон нутгаас хот суурин газарт шилжих бөгөөд, энэхүү шилжилтийн 90 хувь нь хөгжиж буй эдийн засагт төвлөрөх юм байна. Үүнтэй зэрэгцэн хот суурийн газрууд эдийн засгийг хөгжүүлэх чухал боломжуудыг эрэлхийлэх ч уур амьсгалын өөрчлөлтийн эрсдэлд улам эмзгээр өртөх юм.

Дэлхийн тогтвортой хөгжлийн хэрэгцээ, урт хугацаат уян хатан өсөлтийг хангахад онцгой анхаарч ажиллах шаардлагатай байгааг орон орны судлаач, мэргэжилтнүүд онцолсоор ирсэн бөгөөд салбар салбарын төлөөлөгч, эрх баригчид уг асуудалд анхаарлаа хандуулсаар ирсэн. Тэр дундаа хөрөнгийн зах зээлийн оролцогчид, бодлого боловсруулагчид тогтвортой эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих хүрээнд зохих бодлогын арга хэмжээнүүдийг авч ажиллаж байна.

Дэлхийн хэмжээнд, ногоон бонд, нийгэмд эерэг нөлөөтэй бонд, сэргээгдэх эрчим хүчинд оруулах хөрөнгө оруулалт зэрэг тогтвортой хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний цар хүрээ нэмэгдсээр байгаа бол хөрөнгийн зах зээлийг зохицуулагч байгууллагуудын зүгээс тогтвортой хөгжлийн гүйцэтгэлийг хэмжих, зах зээлд оролцогчдыг Байгаль орчин, нийгэм, засаглалын /Environmental, social and governance (ESG)/ эрсдэлийн талаар тайлагнахыг дэмжих, санхүүгийн тайлагналыг боловсронгуй болгох удирдамж, зарчмыг боловсруулах, мөн тогтвортой санхүүжилтийн дата, мэдээллийн ил тод, чанартай байдлыг нэмэгдүүлэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байна.

Арилжаа эрхлэх байгууллагууд мөн адил сайн дурын болон албадлагын зарчмаар дамжуулан тогтвортой байдлын тайланг гаргах талаас компаниудыг дэмжих, ESG-ийн индексийг боловсруулах, ESG-ийн тайлагналын удирдамжийг гаргах зэрэг урт хугацаат тогтвортой зах зээлийг дэмжих санаачилгуудыг эхлүүлэн ажиллаж байна.

¹ United Nations, <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>

ХОЁР. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТУУД

Нэгдсэн үндэстний байгууллагын ерөнхий ассемблээс 2015 онд тогтвортой хөгжлийг дэмжих хүрээнд дэлхийн хэмжээнд мөрдлөг болгох 17 зорилтуудыг баталсан байдаг. Тогтвортой хөгжлийн зорилтууд /Sustainable development goals (SDG)/ нь байгаль орчин, нийгэм, эдийн засаг болон засаглалын асуудлууд зэрэг дэлхийн тогтвортой байдлын хамгийн тулгамдсан асуудлуудыг хөндсөн юм.

SDG–г баталснаар НҮБ–ын гишүүн орнуудын санхүүгийн систем, зах зээлд оролцогчид, зохицуулагч байгууллагууд болон өргөн хүрээний оролцогч талууд үйл ажиллагаагаа явуулж буй бодлогын орчинд өөрчлөлт хийхийг зорьж байна.

SDG–д тодорхойлогдсон тогтвортой байдлын асуудлууд болон тэдгээрийн эсрэг авах хариу бодлогын арга хэмжээнүүд нь хөрөнгө оруулагчдад материаллаг эрсдэлүүд болоод боломжуудыг бий болгож, мөн цаашлаад санхүүгийн системийн тогтвортой байдалд нөлөөлж болзошгүй юм. Тэдгээр нөлөөлөл, үр дагавар нь үнэт цаасны зохицуулагч байгууллагуудын гурван үндсэн зорилтуудад шууд хамааралтай. Тэдгээр нь:

- a) Хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах
- b) Зах зээлийн шударга, ил тод, үр ашигтай байдлыг бэхжүүлэх
- c) Системийн эрсдэлийг бууруулах

Зураг 3. 1.. НҮБ–ын Тогтвортой Хөгжлийн Зорилтууд

Эх сурвалж: SSE

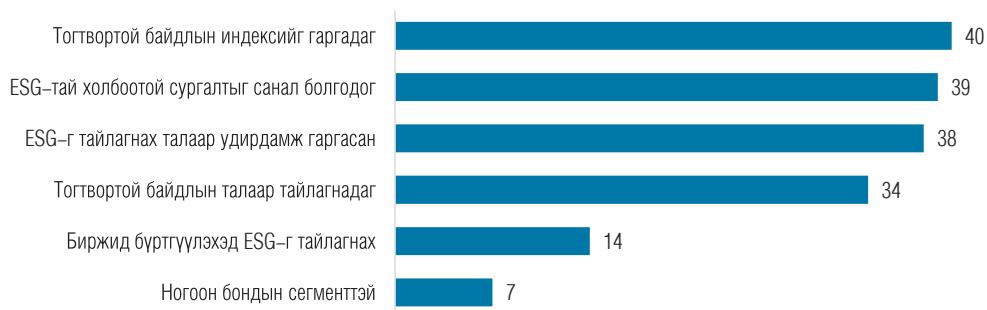
ГУРАВ. ТОГТВОРТОЙ САНХҮҮЖИЛТ БА ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ

АРИЛЖАА ЭРХЛЭХ БАЙГУУЛЛАГА ESG-Г ДЭМЖИХ НЬ

SDG-г хангахад чиглэн хэрэгжүүлж буй арилжаа эрхлэх байгууллагын үйл ажиллагаа, мөн үнэт цаасны зах зээлд баримтлах бодлого зохицуулалтууд нь тогтвортой хөрөнгө оруулалтын талбарыг бий болгоход чухал байр суурийг эзэлж байна.

НҮБ-аас гаргадаг Дэлхийн хөрөнгө оруулалтын тайлан 2018-д дэлхийн 54 арилжаа эрхлэх байгууллага Байгаль орчин, нийгэм, засаглалын зарчмыг анхааралдаа аван холбогдох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа талаар онцолжээ.

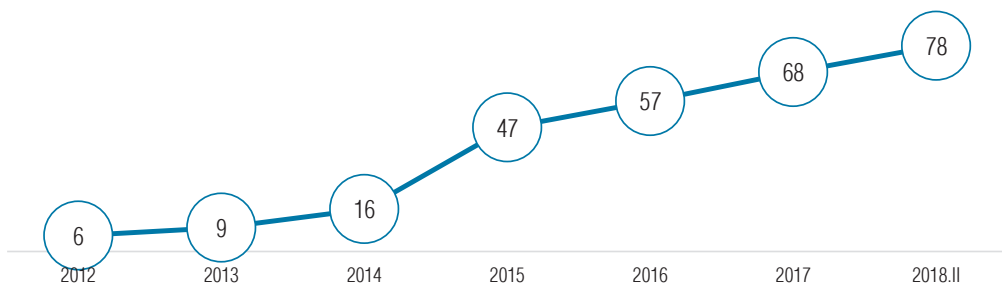
Зураг 3. 2. Тогтвортой санхүүжилтийг хэрэгжүүлж буй арилжаа эрхлэх байгууллагын тойм

2009 онд НҮБ-аас Тогтвортой хөгжилд чиглэсэн биржүүдийн холбоо /Sustainable Stock Exchanges (SSE)/ санаачилгыг хэрэгжүүлсэн бөгөөд, биржүүд SSE-ийн олон талуудыг холбосон платформоор дамжуулан хөрөнгө оруулагчид, бүртгэлтэй компаниуд, хөрөнгийн зах зээлийн зохицуулагч байгууллагууд болон бодлого боловсруулагчидтай зөвшилцөж, чадавхыг бэхжүүлэх үйл ажиллагаанд оролцож, мэдээлэл солилцдог байна.

2018 оны 3 дугаар улирлын байдлаар 81 их наяд ам.долларын зах зээлийн үнэлгээ бүхий 45,700 бүртгэлтэй компанитай 5 тивийн 78 бирж SSE-д нэгдсэн байна.

Зураг 3. 3. SSE-д бүртгэлтэй гишүүд

Эх сурвалж: SSE database

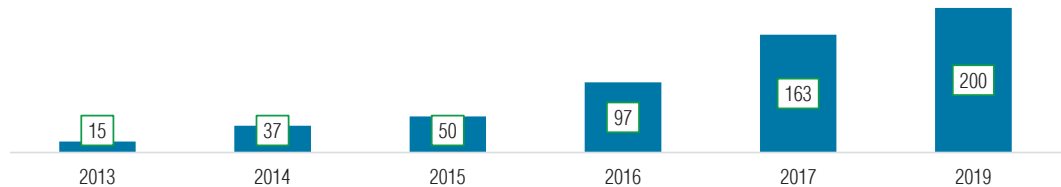
НОГООН САНХҮҮ БОЛОН ESG ИНДЕКС

Арилжаа эрхлэх байгууллагууд болон хөрөнгийн зах зээлийн бусад оролцогчид ногоон бүтээгдэхүүнийг дэмжих, мөн уламжлалт санхүүгийн зах зээлийг “ногоонжуулах” нь дэлхийн дулаарлаас үүдсэн уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэхэд маш чухал ач холбогдолтой.

Дэлхийн дундаж дулаарлыг цельсийн 2 градусын хэмээр бага байлгахад эрчим хүчний салбарт 2012–2050 он хүртэл жил бүр 1 их наяд ам.долларын хөрөнгө оруулалтыг хийх шаардлагатай байгаа талаар Олон улсын эрчим хүчний агентлагаас тооцоолон гаргасан.²

Сүүлийн жилүүдэд Ногоон бонд гаргах нь эрчимтэйгээр өсөж, нийт ногоон бондод оруулах хөрөнгө оруулалтын дүн 2017 оны эцсийн байдлаар 163 тэрбум ам. долларт хүрчээ. Энэ нь 2016 оноос 167 хувиар өссөн үзүүлэлт юм. Америкийн санхүүгийн үйлчилгээний салбарын Мүүди байгууллагаас 2019 онд ногоон бондод оруулах хөрөнгө оруулалт 200 их наяд ам. доллар давах хандлагатай талаар таамаглал гаргаж байв.

Зураг 3. 4. Ногоон бондод оруулсан хөрөнгө оруулалт /их наяд ам.доллар/

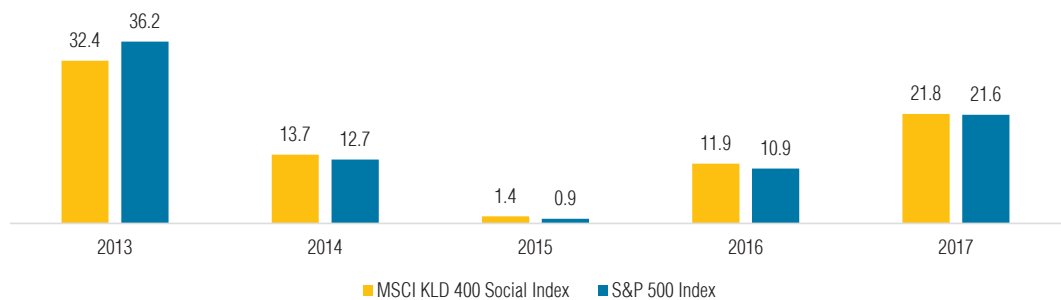

Эх сурвалж: UN Environment and Bloomberg

ESG индекс нь арилжаа эрхлэх байгууллагуудын хувьд тогтвортой санхүүжилтийн хамгийн түгээмэл арга хэрэгсэл бөгөөд SSE дата баазад бүртгэлтэй 87 биржийн 40 нь тус индексийг тооцож гаргадаг байна. Мөн биржүүдээс гадна FTSE–Russel, Standard & Poor’s, Dow Jones, Stoxx, Thomson Reuters, MSCI зэрэг байгууллагууд ESG индексийг тооцож байна.

Тухайлбал, 1990 оноос тооцож эхэлсэн Байгаль орчин, нийгэм, засаглалын өндөр үнэлгээтэй 400 америк компанийн зах зээлийн үнэлгээнд суурилсан MSCI KLD 400 Social Index нь 2013–2017 онуудын 4 жилд нь S&P 500 индексийг давсан үзүүлэлттэй байжээ.

Зураг 3. 5. ESG индекс болон уламжлалт зах зээлийн индексийн өгөөж /хувиар/

Эх сурвалж: SSE database

2 Олон улсын эрчим хүчний агентлаг, Global Energy Transformation: A Roadmap to 2050 (2018 edition)

ДӨРӨВ. МОНГОЛЫН ҮНЭТ ЦААСНЫ ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ТОГТВОРТОЙ САНХҮҮЖИЛТ

Монголын үнэт цаасны зах зээлд тогтвортой санхүүжилтийг хөгжүүлэх, дэмжих санал санаачилгууд ойрын жилүүдэд эрчимжиж байна. 2020 оны 5 дугаар сард Санхүүгийн зохицуулах хороо Олон улсын санхүүгийн корпорацитай Ногоон санхүүжилтийн зах зээлийг хөгжүүлэх, Нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийн зах зээлийг хөгжүүлэх төслүүдийг хамтран хэрэгжүүлэхээр Харилцан ойлголцлын санамж бичгийг байгууллаа.

Ногоон санхүүжилтийг хөгжүүлэх санамж бичгийн хүрээнд Монгол Улсад ногоон санхүүжилтийг хөгжүүлэх, ялангуяа ногоон бонд гаргахад чиглэсэн заавар, зөвлөмжийг боловсруулах, банк бус санхүүгийн байгууллага болон хөрөнгийн биржийн үйл ажиллагаанд байгаль орчин, нийгэм болон засаглалын шаардлагыг нэвтрүүлэх, байгаль орчинд ээлтэй төсөл, бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжих санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх, уур амьсгалтай холбоотой эрсдэлийг үнэлэх, бодлого боловсруулах үйл ажиллагаанд техникийн туслалцаа үзүүлэх юм.

Нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийн зах зээлийг хөгжүүлэх санамж бичгийн хүрээнд Монгол Улсад өртгийн буюу нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нэвтрүүлэх замаар бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдийн санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх, факторингийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээг хөгжүүлэхэд шаардлагатай хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийн талаар мэдлэг, мэдээллийг түгээн дэлгэрүүлэх, нийлүүлэлтийн сүлжээнд оролцогч талуудын хамтын ажиллагааг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх, хөдлөх хөрөнгө барьцаалсан зээл авах боломжийг нэмэгдүүлэх юм.

Эдгээр төслүүдийг хэрэгжүүлсний үр дүнд Монгол Улсын санхүүгийн салбарт байгаль орчинд ээлтэй ногоон санхүүжилтийн зах зээлийг хөгжүүлэх, банк бус санхүүгийн байгууллагууд хөдлөх хөрөнгө барьцаалсан санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэх чадавх дээшилж, тэдгээрийн зээлийн багц төрөлжих, жижиг дунд бизнес эрхлэгчдэд олгох санхүүжилт нэмэгдэх, санхүүгийн хүртээмж сайжирч, нийлүүлэлтийн сүлжээний үйл ажиллагаа хөгжих боломж бүрдэх ач холбогдолтой.³

2019 оны 12 дугаар сард Монголбанкны ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Сангийн сайд, Хадгаламжийн даатгалын корпорацын гүйцэтгэх захирлын хамтарсан тушаалаар “Ногоон таксономи”-ийг баталсан. Үүнийг баталснаар банк санхүүгийн байгууллагууд, хөрөнгө оруулагчид болон бодлого боловсруулагчид байгальд ээлтэй бүтээгдэхүүн, ногоон зээл, үнэт цаас, бусад ногоон санхүүжилтийг дэмжсэн төсөл хөтөлбөрүүдийг тодорхойлохдоо ашиглах гарын авлагатай болсон.

Санхүүгийн зохицуулах хороо нь 80 гаруй эрчимтэй хөгжиж буй болон хөгжиж буй улс орнуудын Төв банк болон санхүүгийн зохицуулагч байгууллагуудын гишүүнчлэлтэй Санхүүгийн хүртээмжийн нийгэмлэг (Alliance for Financial Inclusion)-т гишүүнчлэлтэй бөгөөд нийт 7 ажлын хэсэгт ажилладаг. Түүний нэг нь Хүртээмжтэй ногоон санхүү бөгөөд уг ажлын хэсэг нь 2019 оны 4 дүгээр сард байгуулагдаж, СЗХ нь 2019 оны 6 дугаар сард гишүүнээр элссэн. Ажлын хэсгийн хүрээнд ногоон санхүүжилтийг дэмжих олон санал санаачилгуудыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

2018 онд ОУСК, Тогтвортой санхүүжилтийн холбоо болон НҮБ-аас “Монголд тогтвортой санхүүжилтийг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг баталсан байдаг. Энэхүү хөтөлбөрт банк, хөрөнгийн зах зээл, банкнаас бус санхүүгийн байгууллагууд болон даатгалын зах зээлд чиглэсэн үйл ажиллагаануудыг хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Хөрөнгийн зах зээлийн хувьд ESG-ийн бүртгэлийн шаардлагуудыг

3 Санхүүгийн Зохицуулах Хороо, <http://www.frc.mn/a/3220>

нэвтрүүлэх стратеги төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгцээг үнэлэх судалгаа хийх, чадавхыг бэхжүүлэх санаачилгуудыг хэрэгжүүлэх, бүртгэлтэй компаниудад заавал тавигдах шаардлагуудыг гаргах, ногоон санхүүжилтийг дэмжих ажлын хэсэгт орж ажиллах, гарын авлагыг гаргах зэрэг ажлуудыг төлөвлөжээ. 2017 онд “Монголын хөрөнгийн бирж” ТӨХК нь 2017 оны 9 дүгээр сард SSE-д гишүүнээр элсэж, хариуцлагатай хөрөнгө оруулалт тогтвортой бизнесийн ажиллагааг дэмжин хамтран ажиллаж иржээ. Гишүүнээр элсэх хүрээнд МХБ нь шинэчлэн найруулсан “Бүртгэлийн журам”-даа НҮБ-аас тодорхойлсон Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаатай компанид Биржийн I, II ангиллын шалгууруудаас чөлөөлөх, үнэт цаасны бүртгэлийн үйлчилгээний хөлсийг 20 хүртэл хувиар хөнгөлөх зэрэг давуу талуудыг тусгасан билээ.⁴

4 Монголын хөрөнгийн бирж, http://mse.mn/uploads/images/annual_report_mn.pdf

ТАВ. ТОГТВОРТОЙ САНХҮҮЖИЛТ БА ЗОХИЦУУЛАГЧ БАЙГУУЛЛАГУУД

SSE-ээс Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хангахад Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагуудын зүгээс хэрхэн дэмжлэг үзүүлдэг талаар товхимол гаргасан байдаг. Тус товхимолд SDG-ийг илүү сайн дэмжих тогтвортой, уян хатан санхүүгийн системийг бий болгоход хувь нэмрээ оруулах 5 гол хэрэгжүүлэх арга хэмжээ болон 5 нэмэлт арга хэмжээг тодорхойлсон.

5 үндсэн арга хэмжээ:

- 1. Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих:** Санхүүгийн хэрэгслээр дамжуулан тогтвортой хөгжлийн зорилтуудад хүрэх хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх
- 2. Ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх:** Нийгэм, эдийн засгийн талаарх дата өгөгдлийн ил тод байдлын чанар, тоог сайжруулах
- 3. Үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгох:** Шийдвэр гаргахдаа тогтвортой байдлыг харгалзан үзэх талаар хөрөнгө оруулагчдад чиглэл өгөх
- 4. Засаглалыг бэхжүүлэх:** Нийгэм болон байгаль орчны хүчин зүйлстэй холбогдолтой үүрэг хариуцлагыг төлөөлөн удирдах зөвлөлд таниулах
- 5. Чадавхыг бэхжүүлэх:** Тогтвортой байдлын сэдвээр зах зээлд оролцогчдод сургалт явуулах

Зураг 3. 6. SDG-ийг дэмжих арга хэмжээ

Эх сурвалж: SSE

5 туслах арга хэмжээ:

1. **Анализ:** Тогтвортой хөгжлийн зорилтыг дэмжихэд нөлөөлөх зах зээлийн хүчин зүйлсэд анализ хийх
2. **Замын зураглал:** Тогтвортой санхүүжилтийг бий болгох бүс нутгийн эсхүл үндэсний хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулах
3. **Хуваалцах:** Бусад үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагуудтай туршлага солилцох
4. **Стандарт:** Стандартчилагдсан заавар, удирдамжийг хэрэгжүүлэх тал дээр бүс нутгийн эсхүл олон улсын холбогдох байгууллагуудтай хамтрах
5. **Хамтын ажиллагаа:** Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг дэмжихэд холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажиллах

1. Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих

НҮБ-ын худалдаа хөгжлийн бага хурал /United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)/-ын таамаглаж буйгаар 2030 он хүртэлх SDG-ийг хангахад жилд 5–7 их наяд ам.долларын хөрөнгө оруулалт шаардлагатай гэж үзэж байна. Энэхүү хөрөнгө оруулалтад Засгийн газрын санхүүжилт чухал байр суурь эзлэх хэдий ч хувийн хэвшлийн хувь нэмэр, оролцоо ихээхэн шаардлагатай.

Хөрөнгө оруулагчдын SDG-уудтай холбоотой боломжуудад хөрөнгө оруулах сонирхолд нөлөөлөх олон хүчин зүйлс байдаг. Олонх шалтгаанууд хөрөнгө оруулалтын санхүүгийн шинж чанартай холбоотой байдаг. Тухайлбал, тэдгээрийн татварын болон нягтлан бодох бүртгэлийн журам, хөрөнгө оруулалт хийхэд гарах зардал, хөрөнгө оруулалтын эрсдэл өгөөжийн харьцаа зэрэг байна. Бусад чухал хүчин зүйлсээс дурдвал, SDG-г хангахад оруулах хөрөнгө оруулалтын боломжийн талаарх ойлголт дутмаг, мөн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх арга хэрэгслийг хөгжүүлэх, туршлага хуваалцах боломж хангагдаагүй зэрэг юм.

Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагууд, арилжаа эрхлэх байгууллагууд, хөрөнгө оруулагчид болон үнэт цаас гаргагчид тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хангахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг билээ. Тухайлбал, арилжаа эрхлэх байгууллагын зүгээс тогтвортой бондын арилжааны самбарыг хөгжүүлэх мөн бүртгүүлэх удирдамжийг гарган ажиллаж байна.

Харин, үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагуудын зүгээс SDG-г хангах хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх үүднээс дараах нийтлэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байна:

- 1) SDG-г хангах санхүүжилтийн шинэлэг шийдэл болох ногоон бонд, ногоон үнэт цаас, нийгмийн бонд зэргүүдийг хөгжүүлэх төсөл хөтөлбөр, хэлэлцүүлгүүдийг зохион байгуулж дэмжин ажиллах;
- 2) SDG-ийн хөрөнгө оруулалтын боломжуудыг хэрхэн ашиглах талаар удирдамж, кэйс судалгаануудыг боловсруулах;
- 3) Тогтвортой санхүүжилтэд хувь нэмрээ оруулахад зах зээлд оролцогчдын үүрэг оролцоог тодорхой болгох;
- 4) Тогтвортой хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний баталгаа, индекс зэргийг шошголох үйл явцыг хөгжүүлэх.

Хүснэгт 3. 1. Хөрөнгө оруулалтыг дэмжсэн олон улсын туршлага

Улс	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
БНХАУ	<p>– 2016 онд БНХАУ–ын Төв банк, Үнэт цаасны зохицуулах хороо зэргийг багтаасан 6 засгийн газрын харьяа агентлагууд нэгдэн Ногоон Санхүүгийн Системийг Хөгжүүлэх Удирдамжийг гаргасан. Тус удирдамж нь ногоон хөрөнгө оруулалтыг дэмжихэд үнэт цаасны зах зээлийн үүрэг оролцоог тодорхой зааж өгсөн.</p> <p>Ногоон бондтой холбогдолтой дүрэм, журмыг сайжруулах, ногоон бондын санхүүжилтийн өртгийг бууруулах, ногоон бондын зэрэглэл тогтоох болон баталгаажуулах үүрэг гүйцэтгэх гуравдагч этгээдийн үйл ажиллагааны стандартыг боловсруулах, ногоон бонд болон хувьцааны индексийг хөгжүүлэх, тэтгэврийн сан болон даатгалын сан зэрэг мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг ногоон хөрөнгө оруулалт хийхэд дэмжих зэрэг зөвлөмжүүдийг удирдамждаа тусгажээ.</p> <p>– 2017 оны 12 дугаар сард БНХАУ–ын Төв банк болон Үнэт цаасны зохицуулах хорооноос Ногоон бондыг сертификатжуулах удирдамжийг гаргасан. Тус удирдамжийн зорилго нь баталгаажуулалтын үйл явцын чанар, найдвартай байдлыг хангах, баталгаажуулалтын үйл явцын стандартыг зохицуулах, зах зээлд гарсан ногоон бонд холбогдох дүрэм журамд нийцэж байгаа эсэхэд хяналт тавих замаар ногоон бондын найдвартай байдлыг хангах юм.</p> <p>– 2018 онд Шанхайн Хөрөнгийн Биржээс Ногоон Санхүү, Ногоон хөгжлийг дэмжих төлөвлөгөөг боловсруулан гаргасан.</p>
Хонконг	<p>2016 онд Хонконгийн санхүүгийн үйлчилгээг хөгжүүлэх зөвлөл /Financial Services Development Council/ нь Хонконгийг хэрхэн ногоон санхүүгийн төв болгон хөгжүүлэх зөвлөмжийг боловсруулсан. Зөвлөмжид төрийн салбарын жишиг бондыг гаргах, мөн хөрөнгө оруулагчид, үнэт цаас гаргагчдыг татах зорилгоор үнэт цаас, төслүүдийн ногоон шошгоны схемийг бий болгох талаар тусгасан.</p>
Бразил	<p>Бразилийн Үнэт цаасны хороо, Бразилийн хөгжлийн хороо болон Америк хоорондын хөгжлийн банкууд нэгдэн Санхүүгийн Инновацын Лабораторийг байгуулсан. Тус лаборатори нь ногоон бонд, ногоон санхүү, нийгэмд нөлөөлөх санхүүгийн хэрэгсэл болон финтек гэсэн 4 үндсэн сэдвээр ажлын хэсгүүдийг байгуулсан.</p>

Эх сурвалж: SSE

2. Ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх

IOSCO–ийн Үнэт цаасны зохицуулалтын зорилт, зарчмуудын 16 дахь зарчимд “Хөрөнгө оруулагчдын шийдвэр гаргалтад нөлөөлөх санхүүгийн тайлан, эрсдэл болон бусад мэдээллүүдийг бүрэн дүүрэн, үнэн зөв, цаг алдалгүй байдлаар ил тод тайлагнаж байх” гэж заасан байдаг. Тогтвортой байдлын асуудлуудад авах хариу бодлого зохицуулалалтын арга хэмжээнүүд нь хөрөнгө оруулагчдад санхүүгийн эрсдэл болон боломжуудыг олгох, мөн санхүүгийн системийн уян хатан байдалд бүхэлд нь нөлөөлөх боломжтой.

Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагуудын зүгээс хөрөнгө оруулагчдад санхүүгийн зах зээлийн эрсдэл болон боломжуудын талаарх бүрэн ойлголтыг өгөх үүднээс ил тод байдлыг сайжруулахад ихээхэн ач холбогдол өгч ажиллаж байна. Ил тод байдал нь компанийн гаргасан алдаа болон тэдгээр алдаанууд нь системийн эрсдэлд хэрхэн нөлөөлөх талаар илүү сайн мэдээллийг үнэт цаасны зохицуулагчид болон бодлого боловсруулагчдад олгодог.

Үнэт цаасны зохицуулагчид нь өөрийн зах зээлийн дүрэм журмыг баталж ажиллах нөлөө бүхий байгууллагынхаа хувьд ил тод байдлын мэдээллийн чанар, тоог нэмэгдүүлэх үүднээс дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх боломжтой. Үүнд:

1. Сайн дурын тайлагналын удирдамжийг боловсруулах. Найдвартай стандарт аль хэдийн хүчин төгөлдөр хэрэгжиж байгаа тохиолдолд, Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагчид шинэ стандарт

гаргахаас илүүтэйгээр өмнөх стандартаа сайжруулах тал дээр ажиллах нь зүйтэй;

2. Бүртгэлийн журамд хэн тайлагнах, юуг тайлагнах, болон хэрхэн тайлагнах талаарх тогтвортой байдлын удирдамжийг тодорхойлж өгөх;
3. Олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц, харьцуулж болохуйц тогтвортой байдлын ил тод байдлын тайлагналыг боловсруулах хүрээнд бусад улс орнуудын ижил төстэй эрх бүхий байгууллагууд болон IOSCO зэрэг олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллах.

Тогтвортой байдлын тайланг гаргадаг компаниудын тоо өссөөр байна. Тухайлбал, 2017 онд явуулсан компанийн хариуцлагын тайлагналын талаарх дэлхийн хэмжээний судалгаагаар дэлхийн томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн дийлэнх буюу 78 хувь нь жилийн санхүүгийн тайландаа санхүүгийн болон санхүүгийн бус мэдээллийг нэгтгэх болсон хэмээн KPMG компаниас онцолжээ. Компанийн хариуцлага эсхүл тогтвортой байдлын талаар тайлагнах нь дэлхийн дунд болон томоохон компаниудын хувьд жишиг стандарт болоод байна.

Хүснэгт 3. 2. Ил тод байдлыг нэмэгдүүлсэн олон улсын туршлага

Улс	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
Индонез	Индонезийн санхүүгийн үйлчилгээг зохицуулах байгууллага 2017 онд шинээр гаргасан журамдаа тогтвортой байдлын тайланг жилийн эцсийн тайландаа тусгаж байхыг бүртгэлтэй бүх санхүүгийн байгууллага, үнэт цаас гаргагч болон хувьцаат компаниудад шаардлага болгосон.
Энэтхэг	2012 оноос Энэтхэгийн үнэт цаасны зохицуулах хорооноос Энэтхэгийн гол 2 арилжаа эрхлэх байгууллагад бүртгэлтэй зах зээлийн үнэлгээгээрээ эхний 100–д багтах компаниудад Бизнесийн хариуцлагын тайланг жилийн эцсийн тайландаа тусгаж байхыг шаардлага болгожээ. 2015 онд 100 компанийг 500 болгон нэмэгдүүлсэн.
Япон	Японы Санхүүгийн үйлчилгээг зохицуулах байгууллагын дор байгуулагдсан Санхүүгийн системийн зөвлөлийн ил тод байдлын ажлын хэсгийн зүгээс хөрөнгө оруулагчдын бизнесийн талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргах үйл явцыг сайжруулах үүднээс бизнесийн стратегийн талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгөх, удирдлагын дүн шинжилгээний дэлгэрэнгүйг жилийн тайландаа тусгаж байх талаар Японы компаниудад санал болгожээ. Ажлын хэсгийн зүгээс мөн SDG–ийн хүчин зүйлсийн талаарх нэмэлт мэдээллийг сайн дураар тайлагнаж байхыг Японы компаниудад санал болгосон.

Эх сурвалж: SSE

3. Хөрөнгө оруулагчдын үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгох

Хариуцлагатай хөрөнгө оруулалт нь ESG–ийн хүчин зүйлсийг хөрөнгө оруулалтын шийдвэртээ тусгах зорилготой арга барил бөгөөд ингэснээрээ эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулж, тогтвортой, урт хугацааны өгөөжийг бий болгож байгаа юм. Өнгөрсөн 10 жилийн хугацаанд хариуцлагатай хөрөнгө оруулалт ихээхэн өссөн бөгөөд өнөөдрийн байдлаар шийдвэр гаргах үйл явцдаа ESG–ийн хүчин зүйлсийг тусгасан олон тооны хөрөнгө оруулагчид байгаа юм. Тухайлбал, 2018 оны байдлаар 2000 гаруй хөрөнгө оруулагч, 80 их наяд ам.доллар бүхий хөрөнгийн удирдагчид НҮБ–аас санаачилсан Хариуцлагатай хөрөнгө оруулалтын /Responsible Investment Initiative/ санаачилгын хүрээнд хүлээсэн үүрэг амлалтынхаа хүрээнд ESG–ийн хүчин зүйлсийг анхаарч үзэх болсон.

Дэлхийн тогтвортой хөрөнгө оруулалтын нийгэмлэгийн таамаглаж буйгаар дэлхийн мэргэжлийн хэмжээнд удирдаж буй хөрөнгийн дөрөвний нэгийг хариуцлагатай хөрөнгө оруулалт эзэлж байгаа юм.

20 гаруй улс орон хөрөнгө оруулалтын хариуцлагын тухай журам эсхүл төсөөтэй баримт бичгийг батлан ажиллаж байна. Тэдгээрийн ихэнхийг үнэт цаасны зах зээлийг зохицуулагч байгууллагууд эсхүл бусад зохицуулагчид боловсруулж, хэрэгжүүлэн идэвхтэй дэмжих ажиллаж байна.

Хүснэгт 3.3. Хөрөнгө оруулагчдын үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгосон олон улсын туршлага

Улс	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
Франц	Францын эрчим хүчний шилжилтийн хуулийн 173-ын 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчид санал өгөх болон хөрөнгө оруулах шийдвэр гаргахдаа ESG хүчин зүйлсийг хэрхэн харгалзан үзсэн талаар, хөрөнгө оруулалтын багц нь бага нүүрс төрөгч ялгаруулах орчныг бүрдүүлэхэд хэрхэн хувь нэмэр оруулж байгаа болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн эрсдэлийн талаар мэдээлэл өгөх үүрэгтэй.
Өмнөд Солонгос	2015 онд Солонгосын үндэсний тэтгэврийн үйлчилгээний тухай хуульд өөрчлөлт оруулсан. Тус өөрчлөлт нь Үндэсний тэтгэврийн сан хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргахдаа ESG хүчин зүйлсийг харгалзан үзэхийг шаардаж байгаа бөгөөд харгалзан үзээгүй тохиолдолд яагаад үзээгүй талаараа тайлбарлах тухай заажээ.
Хонконг	2016 оны 3 дугаар сард Хонконгийн үнэт цаасны зохицуулах хорооноос Хариуцлагатай өмчлөлийн зарчмыг боловсруулжээ. Энэхүү зарчмууд нь өмчлөлийн үүрэг хариуцлагыг хэрхэн сайн биелүүлэх талаар хөрөнгө оруулагчдад сайн дураар мөрдөх зааварчилгааг өгдөг. Хөрөнгө оруулагчид хөрөнгө оруулж буй компани ESG-ийн асуудлаарх бодлогыг баримталж ажиллахыг хөхүүлэн дэмжих ёстой талаар заажээ.

Эх сурвалж: SSE

4. Засаглалыг бэхжүүлэх

Компанийн тогтвортой байдлын гүйцэтгэлийг хангахад компанийн засаглал чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Удирдлагын бүтэц, эрсдэлийн менежмент, удирдлагын цалин хөлс, тайлан, аудит болон хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашиг зэрэг нь чухал хэвээр байгаа ч ойрын жилүүдэд компанийн засаглалын асуудал нь ихээхэн анхаарал хандуулах зүйл болсон.

Үнэт цаасны зохицуулагчид нь өөрийн зах зээлийн дүрэм журмыг баталж ажиллах нөлөө бүхий байгууллагынхаа хувьд компанийн засаглалын тогтвортой байдлын цар хүрээг бэхжүүлэх үүднээс дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх боломжтой. Үүнд:

1. Тогтвортой байдлын хүчин зүйлсийг компанийн засаглалын кодекст тусгах.
  - Тогтвортой байдлын эрсдэл болон боломжийг удирдах зохих систем, төлөвлөгөөтэй байлгахыг компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөлүүдэд шаардлага болгох;
  - Тогтвортой байдлын талаарх чухал асуудлуудаар сургалт, мэдээлэл авсан байхыг төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдэд шаардлага болгох;
  - ESG асуудлыг хянах тогтолцоотой байхыг компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөлд шаардлага болгох;
  - Тогтвортой байдлын гүйцэтгэл болон удирдлагын цалин хөлсний тогтолцоо хоорондоо уялдаатай байлгахыг компаниудад шаардлага болгох;
  - Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн бүтцийн төрөлжсөн байдлыг дэмжих, тэр дундаа жендерийн ялгаатай байдлыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн бодлогыг баримтлах.
2. Компанийн хувьд гүйцэтгэх өөрсдийн чиг үүргийг тодорхойлсон мэдэгдлийг боловсруулж, түүнийгээ компанийн урт хугацааны эрх ашигт нийцүүлэхийг байгууллагын төлөөлөн удирдах

зөвлөлийн гишүүдэд зөвлөх.

3. SDG болон тогтвортой байдалтай холбоотой асуудлуудын хүрээнд компаниудтай хамтран ажиллах боломжийг хөрөнгө оруулагчдад олгох.

Хүснэгт 3. 4. Засаглалыг бэхжүүлсэн олон улсын туршлага

Улс	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
Япон	Японы санхүүгийн үйлчилгээг зохицуулах байгууллага болон Токиогийн хөрөнгийн биржийн хамтын ажиллагааны хүрээнд байгуулагдсан хорооноос баталсан Японы компанийн засаглалын Кодекс "Компаниудын зүгээс нийгэм болон хүрээлэн буй орчныг хамарсан тогтвортой байдлын асуудлыг шийдвэрлэхэд зохих арга хэмжээг авч ажиллах шаардлагатай" хэмээн заажээ.
Их Британи	Их Британийн Санхүүгийн тайлагналын зөвлөлийн зүгээс боловсруулсан Их Британийн компанийн засаглалын кодекс "Цалин хөлс, урамшууллын бодлого нь урт хугацааны тогтвортой амжилтыг болон стратегийг дэмжихэд чиглэсэн байх шаардлагатай. Удирдлагын цалин урамшууллын систем нь компанийн үнэ цэнэ, зорилтуудтай нийцэхийн зэрэгцээ компанийн урт хугацааны стратегийг амжилттай хэрэгжүүлэхтэй нягт уялдаатай байх ёстой" хэмээн заасан байдаг.
Кени	2015 онд батлагдсан Кенийн компанийн тухай хуульд компанийн бизнесийн орчны талаарх тоймыг бэлтгэн удирдлагын тайланд тусгаж байхыг бүртгэлтэй компаниудад шаардлага болгожээ. Энэхүү тойм нь бизнесийн ирээдүйн байр суурь, гүйцэтгэл болон хөгжилд нөлөөлөх хүчин зүйлс, гол чиг хандлагыг тодорхойлох шаардлагатай. Мөн нийгэм, ажиллах боловсон хүчин, болон байгаль орчны талаарх мэдээллийг агуулах шаардлагатай. Үүний зэрэгцээ, Кенийн үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулалтын хүрээнд Үнэт цаас гаргагчдын компанийн засаглалын кодексыг хэрхэн хэрэгжүүлж байгаа талаар Кенийн үнэт цаасны зах зээлийг зохицуулагч байгууллага болон бусад оролцогч талуудад жил бүр мэдээлж байхыг үнэт цаас гаргагчдад үүрэг болгосон.

Эх сурвалж: SSE

5. Чадавхыг бэхжүүлэх

Санхүүгийн систем тогтвортой хөгжлийг дэмжихэд урт хугацааны үнэ цэнэ, тогтвортой байдлыг бий болгох чадавх, боловсон хүчин дутмаг байгаа нь анхаарах ёстой асуудлуудын нэг болсон.

2015 онд SDG батлагдсанаас хойш, тэдгээр зорилтууд хөрөнгө оруулагчдад танигдаж эхлэн, SDG–д оруулах хөрөнгө оруулалтын гарцуудыг эрэлхийлж эхэлсэн. SDG–д хөрөнгө оруулахад учрах саад бэрхшээлийг тодорхойлж, мөн санхүүгийн систем дэх төрөл бүрийн оролцогчдын үүрэг хариуцлага улам бүр ойлгомжтой болж байна. Гэсэн хэдий ч, маш олон институцүүд өөрсдийн үйл ажиллагааны тогтвортой хөгжил болон SDG–уудтай хэрхэн уялдуулах тал дээр туршлага дутмаг байдаг.

Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч байгууллагууд ерөнхийдөө дараах үйл ажиллагаануудыг хэрэгжүүлснээр SDG–д хувь нэмрээ оруулдаг:

1. Тогтвортой байдалтай холбоотойгоор зах зээлд дутагдаж буй тодорхой чадавх, мэдлэг, мэдээллийн шаардлагад дүн шинжилгээ хийж, тэдгээр шаардлагуудад үндэслэн үнэт цаас гаргагчид, хөрөнгө оруулагчид, болон бусад зах зээлд оролцогчдод зориулан чадавхыг бэхжүүлэх сургалтыг явуулах;
2. Тогтвортой байдлын талаарх хүлээн зөвшөөрөгдсөн түвшний мэдлэг, чадварыг олгоход дэмжлэг үзүүлэх (Тухайлбал, компанийн удирдах түвшний менежерүүд, төлөөлөн удирдах зөвлөл зэрэг гол шийдвэр гаргагчид, ахлах мэргэжилтнүүдэд зориулсан тогтвортой байдлын талаарх мэргэшүүлэх сургалт явуулах);

3. SDG–уудтай холбоотой шилдэг туршлагуудыг хуваалцах пийр тү пийр платформыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх мөн SDG–уудад оруулсан шилдэг хөрөнгө оруулалтын талаарх жишээ, туршлагыг онцлох;
4. Санхүүгийн тогтвортой, уян хатан байдалд нөлөөлөх, компанийг дампууруулахад хүргэх тогтвортой байдлын асуудлуудыг хянах, үнэлэх чадавхыг бий болгох.

Хүснэгт 3. 5. Чадавхыг бэхжүүлсэн олон улсын туршлага

Улс	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
Олон улсын байгууллага	2018 оны 7 дугаар сард Үнэт цаасны хороодын олон улсын байгууллага /IOSCO/ нь тогтвортой хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжихэд үнэт цаасны зохицуулагчдын үүрэг оролцоог хэлэлцэх үүднээс зохицуулагчид, арилжаа эрхлэх байгууллагууд, хөрөнгө оруулагчид, үнэт цаас гаргагчид, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчид болон олон улсын байгууллагуудыг хамарсан хурлыг зохион байгуулсан. IOSCO Өсөлт, Хөгжиж буй Орнуудын Хорооноос зохион байгуулсан тус уулзалтаар тогтвортой байдлыг хангах болон хөрөнгө босгоход үнэт цаасны зах зээлийн үүрэг оролцоог судлах ажлын хүрээнд Хорооноос гүйцэтгэх ажил үүргийг тодорхой болгох үүднээс хэлэлцүүлгийг өрнүүлсэн.
Турк Улс	2013 онд Туркийн тогтвортой байдлын платформ байгуулагдсан бөгөөд гишүүдээр Хөрөнгийн зах зээлийн зохицуулагч байгууллага, Арилжаа эрхлэх байгууллага, салбарын холбоод болон төрийн бус байгууллагууд багтаж байна. Энэхүү платформын зорилго нь тогтвортой байдлыг хөгжүүлэх хүрээнд хийгдэх үйл ажиллагааг дэмжих, тогтвортой хөгжлийн чиглэлээр цаашид хийх алхмуудын талаар хэлэлцэх боломжийг хангахын тулд олон талт оролцогчдын сүлжээг бий болгох явдал юм. Тус платформ нь тогтвортой байдлын талаар холбогдох дүрэм, журамд тусгах асуудлыг дэмжих, мөн бусад холбогдох олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллах боломжийг олгож байгаа юм.
Малайз	Малайз Улсын Үнэт цаасны хороо нь тогтвортой санхүүжилтийн талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх үүднээс төрөл бүрийн чадавхыг бэхжүүлэх хөтөлбөр болон олон улсын хурал зөвлөгөөнүүдийг зохион байгуулж байсан. Ногоон төслүүдийг санхүүжүүлэх ногоон үнэт цаас гаргагчдын холбоо, ногоон санхүүгийн экосистемийг бэхжүүлэх хүрээнд Дэлхийн банк, Малайзын төв банк, Малайзын үнэт цаасны хорооны бүрэлдэхүүн бүхий ажлын хэсэг байгуулагдсан.

Эх сурвалж: SSE

ЗУРГАА. ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

Олон улсад мөрдөгдөж буй тогтвортой санхүүжилтийн шилдэг туршлага, тогтвортой санхүүжилтийг дэмжих үүднээс улс орнуудын зохицуулагч байгууллагуудын авч хэрэгжүүлж буй бодлогын арга хэмжээ, баримталж буй зарчмуудад үндэслэн мөн Монголын үнэт цаасны зах зээлийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр Санхүүгийн Зохицуулах Хорооны зүгээс авч хэрэгжүүлж болохуйц үйл ажиллагаануудын жагсаалтыг гаргав. Үйл ажиллагаа бүрийг SSE-ээс боловсруулсан Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хангахад зохицуулагч байгууллагын зүгээс авч хэрэгжүүлбэл зохих 5 чиглэлийн хүрээнд ангилан гаргав.

Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих

- Ногоон үнэт цаас, ногоон бондыг хөгжүүлэх төсөл хөтөлбөрийг бусад холбогдох байгууллагуудтай хамтран санаачилж, хэрэгжүүлж ажиллах;
- Үнэт цаасны бүртгэлийн журамд ногоон бондыг бүртгэхтэй холбоотой тусгай заалтууд тусгах, ногоон бондын санхүүжилтийн өртгийг бууруулах талаас арга хэмжээ авах.

Ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх

- Монголын арилжаа эрхлэх байгууллагад бүртгэлтэйгээр үнэт цаасаа арилжиж буй компаниудыг нийгэм, байгаль орчин, засаглалын хариуцлагын талаар тайлагнахыг шаардах. /Уул уурхай болон аж үйлдвэрлэлийн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй компаниудад тэргүүн ээлжид тайлагнахыг шаардлага болгох/;
- Үнэт цаасны зах зээлд үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагуудын ил тод байдлын тайлагналыг журмыг батлах эсхүл одоогийн мөрдөгдөж буй холбогдох дүрэм журамд ил тод байдлын тайлагналын талаарх заалтуудыг тусгаж өгөх.

Үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгох

- Хөрөнгө оруулахдаа үнэт цаас гаргагчийн нийгэм, хүрээлэн буй орчин, засаглалын хариуцлагыг харгалзан үзэх, хэрхэн харгалзах талаарх заавар зөвлөмжийг хөрөнгө оруулагчдад өгөх.

Засаглалыг бэхжүүлэх

- Үнэт цаас гаргагчдын удирдлагын баг, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдэд зориулж тогтвортой байдал, нийгэм, хүрээлэн буй орчин, засаглалын хариуцлагын талаар сургалт явуулах, тус сургалтад заавал хамрагдсан байхыг шаардлага болгох;
- Бүртгэлтэй компаниуд тогтвортой байдлын хүчин зүйлсийг компанийн засаглалын кодекст тусгахыг шаардлага болгох.

Чадавхыг бэхжүүлэх

- Тогтвортой санхүүжилтийн талаарх олон нийтийн ойлголтыг нэмэгдүүлэх үүднээс чадавхыг бэхжүүлэх хурал, зөвлөгөөн, нээлттэй өдөрлөгийг зохион байгуулах, компанийн удирдах түвшний ажилтнуудад зориулж тогтвортой байдлын талаар мэргэшүүлэх сургалтыг явуулах

ДОЛОО. ЭХ СУРВАЛЖ

DESA, UN. "68% of the world population projected to live in urban areas by 2050, says UN." *United Nations Department of Economic and Social Affairs*. 2018.

IOSCO. "Sustainable finance in emerging market and the role of securities regulators". 2019.

Maimbo, Samuel Munzele, and Simon Zadek. "Roadmap for a sustainable financial system." 2017.

Sustainable Stock Exchanges Initiative. "How securities regulators can Support the Sustainable Development Goals: A sharing of experiences." *Nueva York* (2018).

Sustainable Stock Exchanges Initiative. "2018 Report on Progress: A paper prepared for Sustainable Stock Exchanges, 2018 Global Dialogue". 2018.

Waygood, Steve. "A Roadmap for Sustainable Capital Markets: How Can the UN Sustainable Development Goals Harness the Global Capital Markets?." *Aviva White Paper*. 2014.

Монголын хөрөнгийн бирж. Жилийн тайлан, Улаанбаатар. 2017

Санхүүгийн зохицуулах хороо. "Санхүүгийн зохицуулах хороо олон улсын санхүүгийн корпорацитай хамтран ажиллана". 2020